

Уроки 21-22 42 гр. (07.10.2021) Основи архітектури

ТЕМА : АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ. АНТИЧНІ СТИЛІ. ПРОПОРЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ. КОНСТРУКТИВНІ І ПЛАНУВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ. БУДІВЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ.

Без сумніву, найбільший вплив на наступні покоління справило мистецтво Стародавньої Греції. Його спокійна і велична краса, гармонія і ясність служили зразком і джерелом для пізніших епох історії культури.

Треба було кілька століть, перш ніж дорійські племена, що з'явилися з півночі в 12 столітті до н.е., до 6 століття до н.е. створили високорозвинене мистецтво. Далі пішли три періоди в історії грецького мистецтва:

1. **Архаїка** або древній період - приблизно з 600 до 480 року до н.е., коли греки відбили навалу персів і, звільнивши свою землю від загрози завоювання, отримали знову нагоду творити вільно і спокійно.

2. **Класика** або період розквіту - з 480 по 323 роки до н.е. Це рік смерті Олександра Македонського, який підкорив величезні області, дуже несхожі за своїми культурами. Ця строкатість культур була однією з причин занепаду класичного грецького мистецтва.

3. **Еллінізм** або пізній період, він закінчився в 30 році до н.е., коли римляни завоювали Єгипет, який знаходився під грецьким впливом.

Грецька культура поширилася далеко за межі своєї батьківщини - на Малу Азію та Італію, на Сицилію і інші острови Середземномор'я, на Північну Африку та інші місця, де греки засновували свої поселення. Грецькі міста були навіть на північному узбережжі Чорного моря.

Найбільшим досягненням архітектури Стародавньої Греції були храми. Найдавніші руїни храмів відносяться до епохи архаїки, коли замість дерева як будівельного матеріалу стали використовувати жовтуватий вапняк і білий мармур. Вважають, що прообразом для храму послужило древнє житло греків - прямокутна в плані будівля з двома колонами перед входом. З цієї простої споруди виросли з часом різні більш складні за своїм плануванням типи храмів. Зазвичай храм стояв на ступінчастій основі. Він складався з приміщення без вікон, де знаходилася статуя божества, будівлю оточували в один або два ряди колон. Вони підтримували балки перекриття і двосхилий дах. У напівтемному внутрішньому приміщенні біля статуї бога могли бувати лише жерці, народ же бачив храм тільки зовні. Очевидно тому головну увагу стародавні греки приділяли красі і гармонії зовнішнього вигляду храму.

Будівництво храму було підпорядковане певним правилам. Розміри, відношення частин і кількість колон були точно встановлені.

У грецькій архітектурі панували три стилі: доричний, іонічний, коринфський.

Найдавнішим з них був **доричний стиль**, який склався вже в епоху архаїки. Він був мужнім, простим і потужним. Назву він отримав від доричних племен, які його створили. Сьогодні збереглися частини храмів білого кольору: фарба, яка їх покривала, з часом обсипалася. Колись їх фризи і карнизи були розфарбовані в червоний і синій кольори.

Іонічний стиль архітектури Стародавньої Греції виник в іонійських областях Малої Азії. Звідси ж він проник у власне грецькі області. У порівнянні з доричним колони іонічного стилю більш ошатні і стрункі. Кожна колона має свою основу - базу. Середня частина капітелі нагадує подушку з закрученими в спіраль кутами, так званими волютами.

В епоху еллінізму, коли архітектура почала прагнути до більшої пишності, частіше за все стали використовувати **коринфські** капітелі. Вони багато прикрашені рослинними мотивами, серед яких переважають зображення листя аканта.

Сталося так, що час пощадив найстаріші доричні храми головним чином за межами Греції. Кілька таких храмів збереглося на острові Сицилія і в Південній Італії. Найвідоміший з них - храм бога моря Посейдона в Пестумі, неподалік від Неаполя, який виглядає дещо ваговитим і приземистим. З ранніх доричних храмів в самій Греції найбільш цікавий нині в руїнах храм верховного бога Зевса в Олімпії - священному місті греків, звідки ведуть свій початок Олімпійські ігри.

Розквіт архітектури Стародавньої Греції почався в 5 столітті до н.е. Ця класична епоха нерозривно пов'язана з ім'ям знаменитого державного діяча Перікла. Під час його правління були розпочаті грандіозні будівельні роботи в Афінах - найбільшому культурному й мистецькому центрі Греції. Головне будівництво велося на древньому укріпленаому пагорбі Акрополі.

Навіть по руїнах можна уявити, який прекрасний був свого часу Акрополь. Вверх на пагорб вели широкі мармурові сходи. Праворуч від них на підвищенні, як дорогоцінна скринька, поставлений невеликий гарний храм богині перемоги Ніці. Через ворота з колонами відвідувач потрапляв на площину, в центрі якої височіла статуя покровительки міста, богині мудрості Афіни, далі виднівся Ерехтейон, своєрідний і складний за планом храм. Його відмінна риса - виступаючий збоку портик, де перекриття підтримували не колони, а мармурові статуї у вигляді жіночої фігури, так звані каріатиди.

Головна споруда Акрополя - присвячений Афіні храм Парфенон. Цей храм - найбільш досконала споруда в доричному стилі - був завершений майже дві з половиною тисячі років тому, але нам відомі імена його творців:

їх звали Іктін і Каллікрат. У храмі стояла статуя Афіни, виліплена великим скульптором Фідієм. Один з двох мармурових фризів, що 160 - метровою стрічкою опоясував храм, представляв святкову ходу афінян. У створенні цього чудового рельєфу на якому були зображені близько трьохсот людських фігур і двохсот коней, також брав участь Фідій. Парфенон вже близько 300 років стоїть у руїнах - відтоді як в 17 столітті, під час облоги Афін венеціанцями, турки, що правили там, влаштували в храмі пороховий склад. Більшу частину рельєфів уцілілих після вибуху, на початку 19 століття відвіз до Лондона, в Британський музей, англієць лорд Ельджін.

У результаті завоювань Олександра Македонського у другій половині 4 століття до н.е. вплив грецької культури і мистецтва поширився на великих території. Виникали нові міста. Однак, найбільші центри складалися поза межами Греції. Такі наприклад, як Олександрія в Єгипті і Пергам у Малій Азії, де будівельна діяльність отримала найбільший розмах. У цих областях надавали перевагу іонічному стилю. Цікавим його зразком був величезний надгробок малоазійському царю Мавсолу, що був зарахованим до семи чудес світу. Це була похоронна камера на високій прямокутній основі, оточена колонадою, над нею височіла кам'яна ступінчаста піраміда, увінчана скульптурним зображенням квадриги, якою керував сам Мавсол. За цією спорудою згодом стали називати мавзолеями і інші великі урочисті похоронні споруди.

В епоху еллінізму храмам приділяли менше уваги, а будували обнесені колонадами площі для прогуллянок, амфітеатри під відкритим небом, бібліотеки, різного роду громадські будівлі, палаці і спортивні споруди. Було удосконалено житлові будинки: вони стали двох - і триповерховими, з великими садами. Розкіш стала метою, в архітектурі змішували різні стилі.

Грецькі скульптори дали світу твори, які викликали захоплення багатьох поколінь. Найдавніші відомі нам скульптури виникли ще в епоху архаїки. Вони дещо примітивні: їх нерухома поза, щільно притиснуті до тіла руки, спрямований вперед погляд продиктовані вузьким довгим кам'яним блоком, з якого статуя була висічена. Одна нога у неї зазвичай висунута вперед - для збереження рівноваги. Археологи знайшли чимало таких статуй, що зображують оголених юнаків і одягнених в спадаючі вільними складками вбрання дівчат. Їх лиця нерідко оживляє таємнича "архаїчна" посмішка.

У класичну епоху головною справою скульпторів було створювати статуї богів і героїв та прикрашати храми рельєфами. До цього додавалися світські образи, наприклад статуї державних діячів або переможців на Олімпійських іграх.

У віруваннях греків боги схожі на звичайних людей як своєю зовнішністю, так і способом життя. Їх і зображували як людей, але сильними, добре розвиненими фізично і з прекрасним обличчям. Часто людей зображували оголеними, щоб показати красу гармонійно розвиненого тіла.

У 5 столітті до н.е. великі скульптори Мірон, Фідій і Поліклет, кожен по - своєму, оновили мистецтво скульптури і наблизили його до реальності. Молоді оголені атлети Поліклета, наприклад його "Дорифор", спираються тільки на одну ногу, інша залишена вільною. Таким чином можна було розгорнути фігуру і створити відчуття руху. Але стоячим мармуровим фігурам не можна було надати більш виразні жести або складні пози: статуя могла втратити рівновагу, а крихкий мармур - зламатися. Цих небезпек можна було уникнути, якщо відливати фігури з бронзи. Першим майстром складних бронзових виливків був Мірон - творець знаменитого "Дискобола".

Безліч художніх досягнень пов'язано зі славним іменем Фідія: він керував роботами по прикрашуванню Парфенону фризами і фронтонними групами. Прекрасні його бронзова статуя Афіни на Акрополі і 12 метрової висоти покрита золотом і слоновою кісткою статуя Афіни в Парфеноні, яка пізніше безслідно зникла. Подібна доля спіткала зроблену з тих самих матеріалів величезну статую Зевса, що сидить на троні, для храму в Олімпії - ще одне з семи чудес древнього світу.

Як би не захоплювали нас скульптури, створені греками в епоху розквіту, в наші дні вони можуть здатися трохи холодними. Правда, свого часу їх оживляло відсутнє розфарбування, але ще більше для нас чужі їх байдужі і схожі одні на одних лиця. Дійсно, грецькі скульптори тієї пори не намагалися висловити на обличчях статуй будь - які почуття чи переживання. Їх метою було показати досконалу тілесну красу. Тому ми милуємося навіть тими статуями - і їх чимало, які протягом століть були сильно пошкоджені: деякі навіть втратили голову.

Якщо в 5 столітті до н.е. були створені піднесені і серйозні образи, то в 4 столітті до н.е. художники схилялися до вираження ніжності і м'якості. Тепло і трепет життя надав гладкій мармуровій поверхні Пракситель у своїх статуях оголених богів і богинь. Він також знайшов можливість урізноманітнити пози статуй, створюючи рівновагу за допомогою відповідних опор. Його Гермес, молодий посланець богів, спирається на стовбур дерева.

До цього часу скульптури були розраховані на розглядання спереду. Лісіп зробив свої статуї так, щоб їх можна було роздивлятися з усіх боків - це було ще одне нововведення.

В епоху еллінізму в скульптурі посилюється тяга до пишності і перебільшень. В одних творах показані надмірні пристрасті, в інших помітна зйва близькість до натури. У цей час почали старанно копіювати статуй колишніх часів. Завдяки копіям ми сьогодні знаємо багато пам'ятників. Мармурові статуї, що передавали сильні почуття, створювали в 4 столітті до н. е. Скопас. Найбільше відома нам його робота - участь в оздобленні скульптурними рельєфами мавзолею в Галікарнасі. Серед найвідоміших творів епохи еллінізму - рельєфи великого вівтаря в Пергамі з зображенням легендарної битви, знайдена на початку минулого століття на острові Мелос статуя богині Афродіти, а також скульптурна група "Лаокоон". Вона зображає троянського жерця і його синів, які були задушені зміями. Фізичні муки і страх передані автором з безжалісною правдоподібністю.

У творах античних письменників можна прочитати про те, що в їхні часи процвітав також живопис, але від розписів храмів і житлових будинків майже нічого не збереглося. Ми знаємо також, що і в живописі художники прагнули до піднесеної краси.

Особливе місце в грецькому живописі належить розписам на вазах. У найдавніших вазах на оголену червону поверхню наносили чорним лаком силуети людей і тварин. На них продряпували голкою обриси деталей - вони проступали у вигляді тонкої червоної лінії. Але цей прийом був незручний і пізніше стали залишати фігури червоними, а проміжки між ними зафарбовували чорним. Так було зручніше промальовувати деталі - їх робили на червоному тлі чорними лініями.

Центром античної грецької культури став Балканський півострів. Тут в результаті вторгнень і переміщень ахейських, дорійських, іонійських та інших племен (що отримали загальну назву елліни) складається рабовласницька форма господарства, яка зміцнила різні галузі економіки: ремесло, торгівлю, землеробство.

Розвиток економічних зв'язків еллінського світу сприяло його політичному згуртуванню. Підприємливість мореплавців, що заселили нові землі, сприяла поширенню грецької культури, її оновленню і вдосконаленню, створенню різних місцевих шкіл в єдиному руслі загальноеллінської архітектури.

У результаті боротьби демосу (вільного населення міст) проти родової аристократії складаються держави - поліси, в управлінні якими приймають участь всі громадяни.

Демократична форма правління сприяла розвитку суспільного життя міст, формування різних громадських установ, для яких будували зали зборів і бенкетів, будинки ради старійшин та ін. Їх розміщували на площі (агорі), де

обговорювалися найважливіші міські справи, відбувалися торгові угоди. Релігійним і політичним центром міста був акрополь, розташований на високому пагорбі і добре укріплений. Тут будували храми найбільш шанованих богів - покровителів міста.

Релігія займала велике місце у суспільній ідеології стародавніх греків. Боги були близькі людям, їх наділяли людськими чеснотами і недоліками у перебільшених розмірах. У міфах, що описують життя богів і їхні пригоди, вгадуються побутові сюжети з життя самих греків. Але разом з тим люди вірили в їх могутність, приносили їм жертви і будували храми за образом своїх осель. У культовій архітектурі сконцентровані найбільш значні досягнення грецької архітектури.

Сухий субтропічний клімат Греції, гірський рельєф, висока сейсмічність, наявність високоякісного будівельного лісу, вапняку, мармуру, які легко піддаються обробці та моделюванню в кам'яних конструкціях, визначили «технічні» передумови архітектури Стародавньої Греції.

Народне житло Греції та планувальні рішення громадських і культових будівель включають відкриті галереї, лоджії, портики, що забезпечують укриття від сонця та дощу. Стійко - балочна конструкція цих елементів будівель становила основний об'єкт конструктивних і художніх розробок давньогрецького зодчества.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ:

- XIII - XII ст. до н. е. - Гомерівський період, живо і барвистоописаний поемами Гомера;
- VII - VI ст. до н. е. - Архаїчний період (боротьба рабовласницької демократії проти родової знаті, становлення міст - полісів);
- V - IV ст. до н. е. - Класичний період (греко - перські війни, епохарозквіту культури, розпаду союзу полісів);
- IV ст. до н.е. - I в. н.е. - Елліністичний період (створення імперії Олександра Македонського, поширення грецької культури та її розквіт в колоніях Малої Азії).

АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ГОМЕРІВСЬКОГО ПЕРІОДУ

Архітектурою цього періоду продовжуються крито-мікенські традиції. Найдавніші житлові будинки, складені із цегли - сирцю або бутового каменю мегарони, мали заокруглену стіну, протилежну до входу. З введенням каркаса, формованої цегли та тесаних кам'яних блоків стандартних розмірів будівлі ставали прямокутними.

АРХІТЕКТУРА СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ АРХАЇЧНОГО ПЕРІОДУ

Зі зростанням міст і формуванням полісів складається рабовласницька тиранія, яка спиралася на підтримку вільного населення. Виникають різні форми суспільних установ: сімпосії, булевтерії, театри, стадіони.

Поряд з міськими храмами і священними ділянками будуються загальноеллінські святилища. Планувальна композиція святилищ враховувала складні умови рельєфу і сам характер релігійних церемоній, які були насамперед життєрадісними святами з урочистими процесіями. Тому храми розміщувалися з урахуванням їх візуального сприйняття учасниками маніфестацій.

Перистільний тип житлового будинку остаточно утверджується в елліністичних областях. Як і раніше зберігається ізольованість житла від зовнішнього середовища. Багаті будинки мали басейни, щедро прикрашені розписом, мозаїкою, скульптурою інтер'єри. У озелененому дворі влаштовувалися затишні місця для відпочинку, фонтани.

Греки будували добре обладнані гавані, маяки. Історія зберегла опис гіантських маяків на о. Родос і на о. Фарос в Олександрії.

Родоський маяк представляв собою величезну статую з міді, що зображала Геліоса - бога Сонця і покровителя острова - з запаленим факелом. Статуя була споруджена родосцями близько 235 р. до н. е. на честь своїх військових перемог. Від неї не збереглося нічого. Невідомо навіть, якої вона була висоти. Грецький історик Філон називає цифру «сімдесят ліктів», тобто близько 40 м.

Республіканський лад Родосу сприяв надзвичайному розквіту мистецтва. Щоб судити про родоську скульптурну школу, досить згадати всесвітньо відомий твір «Лаокоон».

Олександрія - столиця елліністичного Єгипту, частина заснованої Олександром Македонським держави. В кінці IV ст. до н. е. тут організовується найбільший науковий центр - Мусейон, де працювали видатні грецькі вчені: математик Евклід (III ст. до н. е.), астроном Клавдій Птоломей (II ст.), лікарі, письменники, філософи, художники. При Мусейоні була створена знаменита Олександрійська бібліотека. Місто стояло на трасах торгівлі греків зі східними країнами: воно мало у своєму розпорядженні великі портові споруди та зручні бухти.

На північному краю о. Фарос, що утворює захищену гавань перед містом, в кінці III ст. до н.е. був споруджений маяк у вигляді високої багатоярусної вежі з павільйоном, де постійно підтримувався яскравий вогонь. За даними істориків, його висота дорівнювала 150 - 180 м.

В епоху еллінізму грецька культура проникає в найвіддаленіші куточки цивілізованого світу. Культурному обміну сприяли великі завоювання Олександра Македонського. «Найвищий внутрішній розквіт Греції збігся з епохою Перікла, найвищий зовнішній розквіт - з епохою Олександра», - писав Карл Маркс.

Архітектура Стародавньої Греції на довгий час визначила спрямованість розвитку архітектури світу. В архітектурі мало якої країни не використовувалися загальні тектонічні принципи ордерних систем, розроблених греками, деталі і декор грецьких храмів.

Життєздатність принципів давньогрецької архітектури пояснюється перш за все її гуманізмом, глибокою продуманістю в цілому і деталях, граничною ясністю форм і композицій.

Греками була близькуче вирішена задача переходу сухо технічних конструктивних проблем архітектури до художніх. Єдність художнього та конструктивного змісту було доведено до висот досконалості в різних ордерних системах.

Твори грецької архітектури відрізняються дивно гармонійним поєднанням з природним оточенням. Зроблено великий внесок в теорію і практику будівництва, у формування середовища житлового будинку, в систему інженерного обслуговування міст. Розроблено основи стандартизації та модульності в будівництві, розвинені зодчеством наступних епох.